

SØKELYS MOT FORSKNING OM NORSK FRILUFTSLIV - TEMATISK BESTEMMELSE OG LEVENDEGJØRING AV VERDIER

*Naturen er kulturens hjem -
Friluftsliv er en veg hjem*

I. FRIFO-initiativet 1998 for «å få opp kvaliteten på friluftslivsforskningen»
På vårparten 1998 inviterte FRIFO til «Landskonferanse om friluftsliv og forskning». Initiativet fortjener vår beste takk. I et land med en særmerket og levende friluftslivstradisjon (1,2) med bredt, folkelig engasjement, er temaet stadig stemoderlig behandlet i forskningssammenheng. Selv etter at friluftsliv ble et utbredt innslag i høgskoleverdenen i 1970-årene (4), etter at vi fikk forskningsseminar i regi av Nordisk Ministerråd i 1983 (Lysebu/Norge, 5) og i 1985 (Göteborg/Sverige, 6) og etter at Stortinget som et tiltak i friluftslivspolitikken i 1988, ga en offentlig forskningsinstitusjon «et hovedansvar for forskning på friluftsliv» (7), står forskningen fortsatt i stampe. Det er på høy tid at vi her i landet tar opp spørsmålet om «Hvordan få opp kvaliteten på friluftslivsforskningen?» (tema for paneldebatten ved avslutningen av konferansen i Stjørdal høsten 1998, 8). Med ordene til Øystein Dahle, lederen for Norges største og eldste friluftslivsforening - DNT - fra åpningsforedraget på vegne av vertskapet FRIFO, har vi med «videreføringen av en unik tradisjon» å gjøre - «en strategisk metode for økt miljøbevissthet» som er «en underutnyttet metode fra samfunnets side». I en verden der vi står overfor «irreversible og eksistensielle miljøproblemer» må vi samle oss om å demme opp for «urbanisering og kommersialisering av vår friluftslivstradisjon», fortsatte Dahle, og var forventningsfull til hva de inviterte forskerne kunne bidra med.

Når jeg i det følgende «rette(r) søkelyset mot forskning om friluftsliv» (programerklæringen for forskningskonferansen, 9), er det ut i fra perspektivet

*Naturen er kulturens hjem -
Friluftsliv er en veg hjem*

I en verden der vi står overfor «irreversible og eksistensielle miljøproblemer» som tiltar i omfang på en galopperende måte, burde det være selvfølgelig at enhver bidrar til endring etter evne. Det skorter jo ikke på viten. Spørsmålet er hvordan vi utløser handling.

Allerede etter regjeringens utredning av den offentlige naturvernpolitikken (sml St.meld. nr 68 (1980-81), 10) sluttet Stortinget seg i 1981 til miljøverndepartementets anbefaling om at «naturopplevelser i sammenheng med friluftsliv er av stor betydning for å øke forståelsen for naturvern» (11). I 1988 bekreftet Stortinget departementets fremlegg til en offentlig friluftslivspolitikk, herunder forskning. Hverken den institusjonen som ble utpekt som hovedansvarlig for

friluftslivsforskningen, eller andre prosjekt, som har fått offentlige bevilgninger, har imidlertid bidratt til å gi kjøp og ror til et arbeid for et «naturvennlig» friluftsliv slik at friluftslivet kunne bli en veg til endring (St. meld. nr 40 (1986-87) *Tiltak for å stimulere friluftslivet*) (12).

Nå haster det med en forskningsmessig bestemmelse av det naturvennlige friluftslivets egenart og verdier, slik at enhver institusjon og organisasjon som mottar offentlige midler, får en etablert referanse for hva vår norske friluftslivstradisjon står for (sml Myklebust/Ezrahi om «politikken autoritet», se nedenfor, 41)

II. Om bestemmelsen av norsk friluftslivs egenart i forvaltning og forskning
I 1983 inviterte Miljøverndepartementet til seminaret «Synspunkter på offentlig friluftslivspolitik». Tilsammen 8 institusjoner og organisasjoner, derav ett universitetsmiljø og to frittstående forskningsmiljø, fikk i oppdrag å bidra med «bakgrunnsmateriale» (13). Det første av tre momenter i dette bakgrunnsmateriale skulle utrede:

- Hvilket innhold legges i begrepet friluftsliv og hvordan avgrenses dette saksfelt mot andre, tilgrensende saksfelt?

I *Oppsummering* ved Seminar om friluftslivspolitik skriver departementets politiske rådgiver Kjell Wickstrand om diskusjonen om innholdet av begrepet friluftsliv at det «opptok mye av debattens første del» (14). Han konkluderer imidlertid med at «departementet i sitt videre arbeid bør vie sin oppmerksomhet de forvaltningsmessige oppgavene».

Av innledningen til daværende miljøvernminister Wenche Frogn Sellæg kan vi se at arbeidet med begrepsinnholdet i friluftsliv i offentlig regi ikke var kommet lenger enn det som var nedfelt i Friluftsloven fra 1957, Spesialanalyse nr. 6 *Friluftsliv* som kom som vedlegg til Langtidsprogrammet for 1974-77 (15), og utredningen *Om oppgaver og arbeidsdeling i arbeidet med friluftslivet* fra 1975 (16). Selv om det i kapittel om forskning fra 1975 (17) heter at man vil «skaffe til veie det verdigrunnlag som friluftslivet bygger (eller bør bygge) på», hadde dette tydeligvis ikke blitt prioritert i årene frem til 1983. Departementet slo seg til ro med at en bestemmelse av friluftslivets egenart var underordnet en avklaring av rammen for de forvaltningsmessige oppgavene man sto overfor.

Under kapittel *Opplæring* i Miljødepartementets utredning fra 1975 (18) finner vi imidlertid en anbefaling om at «det er en viktig oppgave for de sentrale friluftslivmyndigheter å samarbeide med de sentrale forsknings- og undervisningsorganer om utviklingen av undervisning- og opplæringsvirksomheten i samfunnet på disse felter». I denne sammenhengen fremheves Norges idrettshøgskole «når det gjelder forskning og kursvirksomhet», og NORGES HØGFJELLSSKOLE «som driver utstrakt kurs- og opplæringsvirksomhet ofte i samarbeid med NIH». Virksomheten sies å «påvirke holdningen til naturen og forståelsen for menneskenes plass i systemet og øke respekten for samspillet mellom mennesket og resten av naturen» (19).

Vi kan etter dette spore den første forskningsinnsatsen med tema friluftslivets egenart ved en offentlig institusjon tilbake til NIH og etableringen av friluftsliv som «hovedgren»-studium og alternativ til det 2-årige studiets «hovedidrett» (20). Basert på forarbeidet ved høgfjellsskolen, som ble etablert som en frittstående

kurs- og forskningsinstitusjon i 1967, forelå det en tematisk bestemmelse av friluftslivets egenart (definisjon, grener og avgrensning mot «friluftaktiviteter» og «sport og idrett i naturmiljøet»), tematisk innhold og korresponderende arbeidsmåte - vegledning i friluftsliv (21). Dette arbeidet er bl.a. dokumentert i kompendiet «Friluftsliv - HVA - HVORFOR - HVORDAN» (22), i boken «Fjellskiløping» (23) og en rekke artikler i tidsskriftet «*mestre fjellet*» (24). Etableringsårene for et studium av friluftsliv ved NIH bar imidlertid preg av det omfattende tilretteleggings- og veglederarbeidet som la beslag på arbeidstiden til den lille staben. Selv om det i løpet av 1970-årene fulgte en del hovedfagstudenter, ga forskningsarbeidet seg først og fremst utslag i form av det tematiske innholdet i friluftslivstudiet og i utviklingen av veglederarbeidsformen. Resultatene av dette arbeidet ble derfor i liten grad dokumentert ut over brukermiljøet.

Selv om friluftslivet som arbeidsfelt ble møtt med stor velvilje fra starten av NIH i 1968, endret situasjonen seg mot midten av 1970-årene. De institusjonelle rammene ble trangere og den grønne bølgen fra Mardøla-aksjonen (1970, 25) og EF-avstemningens tid (1972, 26) fortok seg i en gryende oljealder. I 1974 tok derfor 48 engasjerte natur- og friluftslivsvener i kretsen rundt høgfjellsskolen initiativet til FOR-UT - Tverrfaglig Utvalg for Forskning og høgere Utdanning i Natur- og Friluftsliv. Det ett-årige Veglederstudium i Friluftsliv kom igang (27) og forskningsinnsatsen omkring friluftslivets HVA, HVORFOR og HVORDAN fortsatte uten noen støtte av offentlige midler. Det var særlig utviklingen av arbeidsmåtene som ga resultater i slutten av -70-årene - sml *Trantjern-seminaret* om vegledning i friluftsliv 1979 (28). I årene frem mot det andre forskningsseminaret i regi av Nordisk ministerråd i 1985 (Göteborg-universitet) videreutviklet så FOR-UT-kretsen den tematiske bestemmelsen av friluftslivet fra forankringen i øko(filoso)filien til den kultur- og idehistoriske påvisningen av røttene i den dype, romantiske bevegelsen (29) - av den tyske idehistorikeren Störig betegnet som en protestbevegelse mot det mekanistiske verdensbildet (30).

I 1983 fikk vi en oversikt over forskning om friluftsliv på bakgrunn av to seminarer. Om våren ga Miljøverndepartementet uttrykk for forvaltningsmyndighetenes skjønn angående relevant og pålitelig forskning i forbindelse med det forberedende seminaret om «ny» friluftslivspolitik (se over/13). Om høsten finansierte så Nordisk ministerråd «*Seminar om forskning vedrørende friluftsliv og rekreasjon*». Igjen fremgår det av dokumentasjonen at forskerne ikke er særlig opptatt av å skjelve mellom friluftsliv og utendørs fritidsaktivitet/rekreasjon. Fra norsk hold presenteres statistiske data fra «ferie- og tidsnyttingsundersøkelser» og «fjernrekreasjon i en nasjonalpark». Blant de 9 forskere i den norske deltakergruppen er det da også hele 7 med bakgrunn i sosialøkonomi og geografi. De to fra FOR-UT-kretsen var ikke blant innleiderne. Anbefalingene om fremtidig forskning går da også først og fremst i retning av anvendt forskning til bruk i forvaltning og politikk. Naturgeografen Bennett fra UiB som ved denne anledningen ble valgt til norsk kontaktperson, fremhevet imidlertid forskning om friluftslivets verdiorientering under henvisning til FOR-UT-kretsens arbeid som et viktig arbeidsfelt («den økosofiske skole» som gjennom friluftsliv ønsker «å leve seg inn i naturen og omgås naturen på dens egne premisser») (31).

Arbeidet med stortingsmeldingen om friluftslivspolitikken (32) og Dr. Bennetts betoning av grunnforskningens betydning i sin konklusjon på Lysebu-seminaret, ga forhåpninger om en fremtidig satsing på kvalitetsbevisst friluftslivsforskning. Den norske forskergruppens tillitsmann fra Lysebu minnet nemlig om «at eksper-

mentell forskning (les grunnforskning, forfatterens tilføyelse) er en absolutt forutsetning for å opprettholde kvalitet og skape utvikling i anvendt forskning». Han henger bjella på katten: «Miljøverdepartementet synes imidlertid å ha oversett dette faktum, iallefall hva forskningen om friluftsliv angår. Departementet har som regel foretrukket å støtte kortsiktige prosjekter om konkrete og ofte preserende planleggingsproblemer» (34).

Dessverre ble Göteborg-seminaret 1985 Nordisk ministerråds siste bidrag til friluftslivsforskningen i Norden. En prosess som ga forhåpninger om en kvalitetsheving i forskningen, utviklet seg til et oppgjør mellom den hittil dominerende fløyen av rekreasjonsforskere med en amerikanskpreget, kvantitativ arbeidsmåte og en mindre, men mangfoldig gruppe med en forstående, kvalitativ tilnærming, bygget på grunnforskningsarbeid. Det kom dessverre aldri noen seminarrapport etter denne diskusjonen. Enkelte bidrag, blant andre studien om den norske friluftslivstradisjonens kultur- og idehistoriske røtter (1), ble dog senere publisert.

III. NINA gis av Stortinget «et hovedansvar for friluftslivsforskning»

Neste kapittel av historien om forskning om friluftsliv i Norge handler om virksomheten ved forskningsgruppen for friluftsliv under Norsk institutt for naturforskning (NINA) på Lillehammer. Gruppen kom igang høsten 1989 etter at Stortinget under behandlingen av stortingsmeldingen om friluftslivspolitikken hadde tillagt NINA «et hovedansvar for forskning på friluftsliv i Norge».

Ifølge «Evaluering av NINAs friluftslivsgruppe på Lillehammer» av mai 1993 (33) var det NINAs intensjon «å utvikle kompetanse (teoretisk, begrepsmessig, metodisk) på friluftslivsforskning, et forholdsvis nytt forskningsfelt i Norge». Etterhvert utviklet institusjonen et «instituttprogram for friluftslivsforskning» som «kan karakteriseres ved stikkordenene *rekreasjonsmønstre, miljøegenskaper og effekter av virkemidler*». Evalueringsgruppen (bestående av medlemmer med sosiologi- og (natur)geografi-bakgrunn kom til at «mye» kompetanseoppbygning måtte skje som oppdragsvirksomhet, og da som «kvantitativ egenskapsanalyse» eller «analyser av hvem som gjør hva». Det ble lite av «et mer ambisiøst perspektiv med sikte på grunnforskningsorienterte problemer».

For den som forstår norsk friluftslivstradisjon som særmerket og dagsaktuell, er det påfallende at den institusjonen som av Stortinget ble gitt «et hovedansvar for forskning på friluftsliv i Norge» i løpet av 4 år forbrukte 18 millioner kroner (33) etter nordamerikansk fritidsforskningsoppskrift uten så mye som å gjøre en inventering av forskningen om «friluftslivets verdiorientering» (se omtalen av Lysebu-seminaret ovenfor, 31). NINAs evalueringsgruppe fra 1993 unnså seg forøvrig heller ikke for å anbefale at «Lillehammer-gruppen» med Stortingets oppdrag, skulle legges ned.

Med NINAs *Nasjonale Forskningskonferanse om Friluftsliv* på Lillehammer høsten 1993 gjorde imidlertid direktøren for NINA, Karl Baadsvik, det klart at ambisjonen var å «sprengne snevre rammer for friluftslivsforskningen», og samtidig «holde den vitenskapelige fanen høyt». På direkte spørsmål om man kan sies å holde den vitenskapelige fanen høyt når man satser på å sprengne «snevre rammer» uten å ha annen formening om friluftsliv i Norge enn at det er av samme slag som det amerikanske «*out door recreation*» (sml Dr. Driver's «*key note speech*» på konferansen), kom det ikke noe svar. NINA-direktøren forsvant forøvrig fra den tre dager lange konferansen som skulle presentere «bredden i fri-

luftslivsforskningen og nye resultater», etter den første ettermiddagen med til- sammen 15 minutters anledning til å diskutere «ulilke fagperspektiver på friluftsliv» og NINA-gruppens arbeid.

Ambisjonen om «nye resultater» i friluftslivsforskningen ble aldri oppfylt av NINA-staben men videreføres av kulturforskere. I anledning de olympiske vinterleker 1994 fikk vi «nye resultater i friluftslivsforskningen». Denne uventede utvidelsen av bredden i friluftslivsforskningen kom fra kulturforskingskretser (etnologi, historie, idehistorie) og tok for seg den norske, nasjonale egenarten og dens (kultur)historie(35,36,37). Etnologen Tove Nedreliid slapp riktignok til på Lillehammer i 1993, men hennes perspektiv på norsk friluftslivstradisjon ble tydeligvis ikke ansett som særlig relevant.

Et annet forskningsarbeid som likeens kastet et «uamerikansk» lys over tidens friluftsliv, var MMI-forskeren Ola Vaagbøs undersøkelse av nordmenns naturverdier i anledning «Friluftslivets år» 1993 (38). Ved å gå ut over det etablerte «hvormange-gjør-hva-skjemaet» fant han at «kontemplative verdier» (naturens stillhet og fred, m v) og «inderlighet» (kontakt med naturens sjel og mystikk, m v) står meget sterkt i vårt moderne samfunn på tross av en ensidig fokusering på spenningssøkere i mediebildet (55) (spenningssøker-verdiene utgjorde kun en brøkdel i forhold til naturmøte-verdiene).

IV. En kommentar om vitenskap og politikk, prioritering og bevilgninger

Det er for såvidt ikke så merkelig at forskningen om friluftsliv står i stampe i Norge. Det gjelder jo det meste av grunnforskningen og den anvendte forskning- en her i landet som ikke på kort sikt gir uttelling i næringslivet eller i det politiske liv (39). Mens Finland bruker 2,9% av sitt BNP til forskning, ligger Norge på jumboplass i Norden med 1,6%, og rundt 25% under OECD-gjennomsnittet. Diskusjonen om friluftslivets forskningskvalitet i Stjødal bekreftet den utvikling- en som er skildret ovenfor, og gjorde det klart at man ikke kan vente noe tiltak fra miljøvernmyndighetene i retning av kvalitetsheving av forskningen innenfor et felt som for tiden er «organisert bort» i Direktoratet for naturforvaltning.

Norges forskningsråd kan tydeligvis, slik rådet også opererer på de fleste felt, ikke tilby annet enn «styrte programmer» - av professor Hans Prydz (40) karakterisert slik: «God grunnforskning kan (derimot) bare rent unntaksvis oppstå i styrte programmer...». I Aftenposten-kronikken *Grunnforskningens sørgelige kår i Norge* bemerker Prydz at den «miserable situasjonen norsk forskning står overfor, har dypere røtter enn til NFRs organisasjon», bl.a. «det mangeårige misbruk av begrepet *forsker* og *forskning* om enhver sammenstilling av mer eller mindre kjente data...». I denne sammenhengen er det vel også opplysende at NFR-direk- tøren Christian Hambro i sin tid som leder av Statskonsult sto bak innføringen av målstyring i norske høgskoler og universitet.

«Det nye i de siste 10 - 20 årene», sier forskeren Aarild Tjeldvoll i en kronikk om *Serviceuniversitetet og den frie forskningen* (41), «er at staten gir statlige univer- siteter relativt mindre ressurser enn tidligere». Tjeldvolls kommentar er at denne utviklingen begynte i den anglo-amerikanske universitetsverden, og at den har ført til at: «Tidligere velfinansierte, statlige universiteter må nå balansere sine budsjetter ved å selge forskningsbaserte tjenester i et marked av brukere som kan være statlige, private eller internasjonale». Fremtidsutsiktene skildrer kronikkfor- fatteren slik: «Perspektivet er kortsiktig og pragmatisk. Fri forskning (les grunn-

forskning, forfatterens tilføyelse) vil kunne opphøre fullstendig. Sluttresultatet kan bli en kunnskapsfabrikk som har opphørt med å være *universitet*».

«Et trekk ved det 20. århundret er at vitenskapen påkalles i økonomiske og politiske krisetider», kommenterer forskeren Sissel Myklebust ved Senter for teknologi og menneskelige verdier i en Morgenblad-kronikk høsten 1998 under henvisning til Yaron Ezrahis store studie «The Decent og Icarus» (42). I dette 25-årige prosjektet kommer Ezrahi, ikke særlig overraskende, til at våre liberaldemokratiske samfunn «har tatt vitenskapen opp i seg på en slik måte at den er blitt helt avgjørende for politikkenes autoritet... det dreier seg her om vitenskapens evne til å virke konsensussskapende, koordinerende og integrerende, og dermed handlingsfremmende i politikken».

Rune Slagstads omfattende historiske og idehistoriske arbeid «De nasjonale strateger» dokumenterer overbevisende hvordan vitenskapen ble tatt i bruk, også i Norge for å virke «handlingsfremmende i politikken» (43). Etter en periode på mer enn 20 år, jevnfør miljøverdepartementets utredning fra 1975, kan det derfor ikke være urimelig å trekke den konklusjonen at offentlig initiert forskning om friluftsliv tjener sin hensikt best ved å være uspesifisert og beskrivende (sml Dr. Bennetts kritikk mot Miljøverndepartementets prioritering, Lysebu-seminaret 1985, 31).

V. Den liberale universitetstradisjonen forplikter oss som forskere!

Fordi Norge er i en enestående posisjon med sin levende friluftslivstradisjon, og fordi vi også her har å gjøre med en veg til samfunnsendring med glede, bør vi endelig på tampen av modernismens århundre, satse på kvalitetsforskning til fremme av naturmøtets friluftsliv. En kvalitetsforskning må, i tråd med den liberale universitetstradisjonen (3,41), legge vekt på en bestemmelse av friluftslivets egenart ut fra den særmerkede, norske tradisjonen, og gi plass for forskere som kjenner dette friluftslivet fra en engasjert deltakelse som enkeltmenneske og som kvalifisert vegleder.

For en som har vært deltaker og observatør i forskning i og om friluftsliv siden slutten av 1960-årene - til dels knyttet til en (vitenskapelig) høgskole som forskningsstipendiat og amanuensis (NIH), tildels til en frittstående institusjon (FOR-UT) - og som siden slutten av 1950-årene har utviklet et stort, internasjonalt nettverk, er det iøynefallende at

- * Norge er *alene* om å ha en friluftslivstradisjon preget av det «inderlige» og «kontemplative» naturmøtet (Vaagbø) som er hele folkets friluftsliv (38)
- * Norge er *alene* om i det moderne samfunnet med det enorme markedspresset mot fritidssystemene å ha et «friluftsliv for alle» (12) der *naturverd* og *menneskeverd* stadig er grunnverdier
- * Norge er *alene* i Europa om ennå (!) å by på tilgang til fri natur fra fjord til fjell for en befolkning som har alle forutsetninger for å kunne delta i det naturvennlige møtet med kulturens hjem

- * Norge snart er *alene* om ikke å se mulighetene som ligger i et enestående kulturinnslag - det naturlige friluftslivet

I Norge som i andre land dominert av markedsøkonomi, er det kommersielle presset mot møtet med fri natur enorm. Det er derfor på tide å ta konsekvensene av at

- * I Norge som i andre moderne stater, har markedsinteressene forlenget utviklet subtile og derfor høy-effektive (reklame)-metoder til å selge identitetsbærende varer og tjenester (44) som truer det kyndige og inderlige naturmøtet
- * I Norge står nå mye på spill når det gjelder det tradisjonsinspirerte friluftslivets fremtid - den forskning som ikke har nytt godt av offentlig støtte, forteller oss at vi her har en veg til personlig trygghet, vurderingsevne og skapende virke - en Askeladdens veg, som vi er i ferd med å sette over styr med Per og Pål ved samfunnsroret (45)

VI. Norsk (kultur)historie viser tydelige spor etter friluftslivets utvikling

Undersøkelsene av friluftslivets tradisjoner i Norge i frittstående forskningsmiljø har ført frem til kilder som avdekker friluftslivets "Sturm-und-Drang" år og den tidlige "manndommen" - perioden mellom verdenskrigene. Det har imidlertid vist seg vanskelig å komme frem til et entydig bilde som opphever innflytelsen av et stadig økende press på friluftslivets egenart fra idrett, turisme, massemedier og utstyrsinteressene. Ved å gå inn i friluftslivets "pubertet", "barndom" og vilkårene rundt "fødselen", ser det ut til at vi kan komme frem til en mer varig avklaring. Det viser seg da at Norge står i en særstilling når det gjelder friluftslivets «fødsel». På grunn av at landet ikke hadde noen etablert identitet og status i Europa før attenhundretallet, kom det til en forsert utvikling av "det norske" i løpet av det påfølgende hundreåret (46).

Norge er ikke alene om friluftslivet i Europa eller i Norden. Vi har imidlertid en ualmindelig markant utvikling som gjør det mulig å identifisere verdier og egenart i et skarpt fokusert bilde (56).

Så lenge vi ikke trenger under en ofte plump rosemaling av nasjonalromantikk, synes det kompromitterende å vise til friluftslivet som ektefødt barn av europeisk romantikk og norsk selvstendighetsstrev. Når vi så går grundigere til verks, finner vi at vi har med en europeisk kulturepoke å gjøre som er preget av helhetsfilosofi og verdsetting av opprinnelighet, av det som er ekte (47).

Omstendighetene fører til at norsk identitet blir knyttet til naturens egenverdi - *naturverdet* - og en levemåte inspirert av opprinnelig natur. Synet er at det fullkomne ligger i det opprinnelige, ikke i en lysere fremtid konkurransementaliteten skulle bringe.

Vi kommer til at C.W. Rubensons konstatering fra 1914 holder stikk (48). Det er "byfolk" som utvikler friluftslivet. De henter naturkjennskap, redskap og ferdigheter fra landsens kultur, fra kyst- og innlandsbygder. De lærer av dem som "bor på landet", men det er ingen grunn til å snakke om friluftsliv når skreppekaren Gudmund Torsen Storebingen og "bygdens unge kareflokk, dro til sæters flittig nok" (der Ingeborg holdt til - "bedre terne så du ei"...). En annen sak er at den norske landsbygda idag er så urbanisert at den mer og mer er bosatt av "byfolk" .

Vi får ikke bare klarhet i hvem som utviklet friluftslivet og hvorfor. Den dype romantikkens verdier er også det tradisjonelle friluftslivets verdier. Derfor er det ikke aktivitetene som står i fokus. Det er heller ikke utfordringene alene. Det er *naturmøtet* som er friluftslivets kjerne. For attenhundretalls-romantikken er ikke naturen en mekanisme som er følelsesløs, demonterbar og beregnelig. Veien til naturmøte er ikke observasjon, men innlevelse. I denne vårløsningen i europeisk historie er den frie natur synlig ånd, ånden er usynlig natur (49).

Natur-møtet er mer enn en observasjon, en registrering, en utsikt, et attraktivt sted, en eksotisk situasjon, en sjeldenhet. I *møtet* er det ikke et *jeg* (subjekt) som observerer et *det* (objekt), slik den naturvitenskapelige tilnærmingen til natur krever. Vi hever oss ikke over fjellet som et *det*. Vi møter fjellet som et *du*, som den andre. «Subjektivitet» blir ikke som i et naturvitenskapelig og modernistisk perspektiv en mangelfull innstilling. Det blir en grunnleggende forutsetning for å lære å kjenne, å utvikle *kjennskap*. Først gjennom nærhet, tilstedeværelse, medlevelse, inn-levelse - inderlighet - knyttes det fortrolige bånd, blir identifikasjonen til. Møtet an-går oss, be-veger oss, griper oss - den andre gjør oss anderledes. Naturmøtet er mer enn en flyktig opp-levelse. Vi merker en endring. Vi blir vår. Og vi farer vårlig.

Forutsetningen for at natur-opplevelse skal bli et naturmøte er, som Rubenson sier (48): «Først (oppfylt) når en har evnen og viljen til å ta med *Alt~*». Om sine natur-møter sier han nettopp: «Vi lærte at kjende fjeldet (den gang)». Og «kjendskapen til fjeldet», sier han så, «er det samme som kjærlighet». Så føyer han til det selvfølgelige i møtet: «Og respekt». Møtet utløser dype følelser hos oss. Vi må ty til ord som uttrykker uegennyttighet og vesenslighet: *kjærlighet*. En høyt verdsatt norsk dikter velger nettopp å uttrykke seg så sterkt, når han skal uttrykke det uuttrykkelige:

Ja, vi elsker dette landet

Det er ingen tvil om at det her er mer enn en abstrakt, nasjonalistisk ide. Det er:

*landet,
som det stiger frem,
furet værbitte over vannet,*

Fortolkeren føyer så til:

...med de tusen hjem.

Vårt store hjem er fjordene, skogene, fjellet med været som gir liv og mangfold til den frie naturen. Naturmøtet gir oss trygghet. Vi får den gode følelsen av å «høre heme en stann»

Mister vi naturmøtet blir vi hjemløse. Vi ender som fremmede på rastløs flukt mellom moteriktige trender, eller som aggressive «risk takers»(49). Vi blir en ulykke for samfunnet. Vi blir en ulykke for fri natur.

VII. Vegledning i friluftsliv - om levendegjøring av det tradisjonsrike friluftslivets verdier - «en underutnyttet metode fra samfunnets side»

Vegledningen i friluftsliv foregikk før i familie- og vennekretsen. Gjennom 1970- og 1980-årene har det i Norge foregått en viss institusjonalisering av denne prosessen, som Konrad Lorenz pekte på vilkårene for med sitt etologiske testamente: *Die Natur ist unmittelbar verständlich* (50). For barn, ungdom, voksne og eldre - for den som har fått muligheten til å møte fri natur fra barndommen av - er forklaringer og undervisningsmidler en komplikasjon. I tråd med mediefilosofen McLuhan (51) opplever vi i friluftslivet av tradisjonelt slag at: *The Medium is the Message*. Prøver vi å «for-midle» natur med medier, blir det helst middelet som trenger seg på. Møtet med natur som er seg selv - fri natur - utløser *umiddelbart* forståelsen hos oss. At det er slik, bekrefter jo vårt menneskelige kultur mangfolds tusener av generasjoner uten skole med vegger.

Vegledning i friluftsliv er forsøk på å levendegjøre møtet med fri natur i færene til naturnære kulturers tradisjon. Veglederen arbeider i tråd med den tradisjonelle bestemor-/bestefarsrollen. Barn som blir snytt for lek i vilter mangfoldighet i fri natur blir lett fremmede i livet. Lek er livsviktig. Lek i natur er vegen til forståelsen av at *naturen er kulturens hjem*. Naturverdet går tapt uten leken i den frie natur. Både by og land merker moderniseringen. Med naturlig friluftsliv kan leken fortsette livet ut (54).

Trantjerneseminaret (FOR-UTs 5. arbeidsseminar 1979, 52) konkluderte med at en vegleder i naturlig friluftsliv tar på seg et tredelt ansvar:

- * *Ansvar for å formidle verdiene i naturlig friluftsliv*
- * *Ansvar for liv og helse for den som formidlingen skjer til (under vegledningen, men også i ettertid!)*
- * *Ansvar for den frie natur der vegledningen skjer*

En kvalifisert vegleder i naturlig friluftsliv må derfor:

- * *ha god kjennskap til fri natur, vilje og evne til å gjennomføre former for friluftsliv som ikke skader naturens liv*
- * *delta i samfunnslivet med den hovedinteresse å arbeide for større harmoni i forholdet mellom natur og menneske, såvel som mennesker imellom (sml UNEP, 53).*

Trantjerneseminarets konklusjoner fra 1979 kan stå som en sammenfatning av friluftslivsvegledningens egenart og som redegjørelse for den interesse som ligger bak arbeidet.

VIII. Markedsorienteringen for politikk og forskning truer vår enestående friluftslivstradisjon

FRIFO-konferansen høsten 1998 ga en betimelig mulighet til å gjøre opp status. Den brede sammenslutningen av friluftslivsorienterte foreninger åpnet for en oversikt over forskningen om og i friluftsliv, og en drøfting av kvaliteten. I nærvær av et stort og engasjert publikum ga FRIFO uttrykk for at man ønsket en

verdiorientert forskning i tråd med vår norske tradisjon. De inviterte forskerne bekreftet da også i første omgang en slik orientering ved overveiende å velge temaet «motivasjon for friluftsliv - verdigrunnlag». Den avsluttende paneldebatten med representanter for bl a Miljøverndepartementet og Norges Forskningsråd, kom også til at verdiorientert forskning måtte få mer oppmerksomhet i fremtiden. Forskernes bidrag til konferansen begrenset seg dog i mange tilfelle til prosjekt-rapporter, og tok i liten grad stilling til spørsmålet om forskningens kvalitet. Unntaket var imidlertid forskerne fra høgschooler med studieretning friluftsliv og fra FOR-UT-kretsen. Særlig opplysende i så måte var bidragene fra svenske Bjørn Tordsson (HIT/NIH-doktorand) om norsk friluftslivstradisjons egenart og fra amanuensis i friluftsliv ved NIH, Børge Dahle, som bidro med et internasjonalt perspektiv på et kulturinnslag som vekker stor oppmerksomhet utenlands.

Ettersom det for tiden synes fåfengt å få støtte til verdiorientert friluftslivsforskning fra forvaltningshold, eller fra programarbeidet i Norges Forskningsråd, må det nå bli høgschooler med friluftslivorienterte studieretninger og frittstående institusjoner som drar lasset. I den «miserable situasjonen» norsk forskning om friluftsliv er i, trenger vi imidlertid ikke først og fremst mer fra pengesekkene hos de offentlige institusjonene som hittil har hatt initiativet, men en bekreftelse fra disse kretsene for at grunnforskningsbasert arbeid i vegleder-aktive miljø skal gi kjøl og ror såvel i offentlig, som i annet profesjonelt og frivillig virke.

*Det er for sent å
være pessimist nå!*

Litteraturhenvisninger

- (1) Faarlund, N.: *Askeladden* i Ydegaard, T. (red): Om å gripe og bli grepet av fjellet. Nordisk Forum for Vejledning i Natur- og Friluftsliv, Aabenraa/Krylbo/Hemsedal, 2. utg.1995
- (2) Tordsson, B.: *Sikkerhetens betydning i norsk friluftslivstradisjon - filosofiske aspekter* i Friluftsliv, sikkerhet og ansvar - seminarrapport Høgskolen i Telemark, Bø (under trykning)
- (3) Bloom, A.: *The Closing of the American Mind - How higher Education has failed Democracy*, Penguin, London 1988, 251-56
- (4) Repp, G.: *Norwegian Relationship to Nature through Outdoor Life* i Neumann, I., Mytting, I. og Botnik, I. (red): *Outdoor Activities - Seminar i Praha 1994*, Edition Erlebnispädagogik, Lüneburg 1996, 32-42
- (5) Bennett, R.G.: *Byrekreasjon, planlegging og forskning i Norge* i Seminar om forskning vedrørende friluftsliv og rekreasjon. Nordisk ministerråd, Oslo 1984
- (6) Norling, I. ved Göteborgs universitet organiserte seminaret - offisiell rapport mangler
- (7) Jonsson, B. (adm). Evaluering av NINAs Friluftslivsguppe på Lillehammer. Notat av mai 1993 til Norsk institutt for naturforskning, Trondheim
- (8) FRIFO: *Forskning i friluft - Landskonferanse om friluftsliv og forskning. Stjørdal 18. - 19. november 1998, Program*
- (9) se (8)
- (10) Miljøverndepartementet (red): *Vern av norsk natur*. St.meld. nr. 68 (1980-81)
- (11) se (10) pkt 1.5.4
- (12) Miljøverndepartementet (red): *Tiltak for å stimulere friluftslivet* i Om friluftsliv. St.meld. nr. 40 (1986-87) pkt 6.1, s 34
- (13) Miljøverndepartementet (red): *Synspunkter på offentlig friluftslivspolitik*. MD-rapport T-548 1983
- (14) se (13) s 58
- (15) Miljøverndepartementet (red): *Friluftsliv*. Spesialanalyse nr. 6 - Særskilt vedlegg til Langtidsprogrammet 1974-77, St.meld. nr. 71 (1972-73)
- (16) Miljøverndepartementet (red): *Om oppgaver og arbeidsdeling i arbeidet med friluftslivet*. Utredning av oktober 1975
- (17) se (16) s 24
- (18) se (16) s 34

- (19) se (16) s 32
- (20) Faarlund, N.: Forslag til justering av studieplan for Det to-årige studium. Notat til Norges idrettshøgskole av desember 1970 (St.nr. 220/5-22/75-70)
- (21) se (20)
- (22) Faarlund, N.: *Friluftsliv - HVA - HVORFOR - HVORDAN - NORGES HØG-FJELLSSKOLE*, Hemsedal 1972 og senere utgaver ved NIH, Oslo
- (23) Faarlund, N.: *Fjellskiløpning* i Den norske Skiskole (red): Norsk Skiinstruksjon III. Skiforeningen, Oslo 1972
- (24) Faarlund, N. (red): *mestre fjellet* (1968, 1969, 1970)
- (25) Kvaløy, S.: *Mardøla - samvær som kampform i mestre fjellet* (1971)1:5-13
- (26) (snm)(red): *Økopolitikk eller EF*. Pax, Oslo 1972
- (27) Faarlund, N. (red): *Veglederstudium i Friluftsliv i mestre fjellet* 20(1975)11-13
- (28) FOR-UT (red): *Krav til vegledere i friluftsliv i mestre fjellet* 29(1980)13-14
- (29) Faarlund, N.: *A Way Home* i Reed, P. og Rothenberg, D. (red): *Wisdom in the Open Air*. Minnesota University Press, London 1993, 155-169
- (30) Störig, H.J.: *Kleine Weltgeschichte der Philosophie*. Fischer, Frankfurt 1987, 13. utg. s 436
- (31) se (5) s 111-112
- (32) Tellnes, A. (red): *FRILUFSTLIV - vegledning , opplæring og informasjon*. Miljøverndepartementet, juni 1985, Rapport T-598, pkt 5.3 s 34-35
- (33) se (7) s 3
- (34) se (5) s 113-114
- (35) Nedreliid, T.: *Ut på tur - på nordmanns vis*. Cappelen, Oslo 1993
- (36) Stenseth, B.: *En norsk elite - nasjonsbyggerne på Lysaker*. Aschehoug, Oslo 1993
- (37) Christensen, O.: *Skiidrett før Sondre*. Ad Notam Gyldendal, Oslo 1993
- (38) Vaagbø, O.: *Den norske turkulturen*. Rapport til FRIFO, april 1993
- (39) Lindstrøm, An.C.: *Norge på jumbo-plass i Norden* i NATIONEN 17. september 1998, 6-7
- (40) Prydz, H.: *Grunnforskningens sørgelige kår i Norge* i AFTENPOSTEN 18. mai 1994, 3

- (41) Tjeldvoll, Aa.: *Serviceuniversitetet og den frie forskningen*.
MORGENBLADET 30. oktober 1998, 8
- (42) Myklebust, S.: *Vitenskap og politikk* i MORGENBLADET 20. november 1998
- (43) Slagstad, R.: *De nasjonale strateger*. Pax, Oslo 1998 - omtalen av
arbeiderpartistaten
- (44) Faarlund, N.: *Reklame produserer angst i mestre fjellet*, 39-40 (1992) 9-11
- (45) Faarlund, N.: *Vegledning i friluftsliv - Askeladdens skole* i Årbok for Halling-
dal Folkehøgskule, Gol 1998 46-51
- (46) Aarnes, S.Aa.: *Myths and Heroes in the 19th Century Nation Building in
Norway* i Romantic Nationalism in Europe. Australian Nat.
University 1983
- (47) se (30) *Romantik und deutscher Idealismus*, 438-441 og 447-453
- (48) Rubenson C.W.: *Vor Sport* i Norsk Tindeklub Årbok 1914, Steenske Forlag
Oslo 1914, 1-9
- (49) se (30) om Schelling, 447-453
- (50) Lorenz, K.: *Der Abbau des Menschlichen.*, Piper, München 1983
- (51) McLuhan, M.: *The Medium is the Message*, Gyldendal, Oslo 1965
- (52) Faarlund, N.: *Friluftslivets naturmøte som veg til et liv i lage i
mestre fjellet* (under trykning)
- (53) UNESCO/UNEP (red): *The Belgrade Charter* i Connect (1976)1:1-2
- (54) Faarlund, N.: *Tanker om kvalifisering av vegledere i (naturlig) friluftsliv
i Opplæring og tryggleik i friluftsliv*. Rapport frå seminar 1986, Volda
lærerhøgskule, Skrift nr. 3 1987
- (55) Langset, M.: *5 adrenalin-KICK* i VG 19. juni 1998
- (56) Faarlund, N.: *Friluftsliv - den tematiske bestemmelsen* i Støy og stillhet i
friluftsliv. Statens forurensningstilsyn, Oslo 1992 SFT-rapport nr. 92:39
9-12, 13-15